

DOI 10.37491/UNZ.79.4
УДК 347.122 / 340.13

Наталія ДАВИДОВА¹
Марія МЕНДЖУЛ²

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЯК ВЕКТОРА РОЗВИТКУ ПРИВАТНОГО ПРАВА НА ПРИКЛАДІ ОСВІТНІХ ВІДНОСИН

Досліджується цифрова трансформація суспільства та правове регулювання інформатизації сфери освіти. Сучасні інформаційні та комунікаційні технології є невід'ємним елементом діяльності кожного підприємства й організації, вони використовуються в кожній сфері людської діяльності, де освіта не є винятком. Інформатизація освіти — це досить складна сучасна тенденція, пов'язана з упровадженням в навчально-виховний процес різного роду інформаційних засобів, що працюють на основі мікропроцесорів, а також електронної продукції і нових педагогічних технологій, що базуються на використанні інформаційно-комунікаційних технологій для навчання. Можна виділити декілька напрямів цифровізації освіти, кожен з яких вже отримав чи очікує на нормативно-правове регулювання. ІТ-технології займають першине місце в освітній реформі, що наразі відбувається в Україні. Сучасне законодавство України, у тому числі рамковий освітній

¹ доктор юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу проблем приватного права,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України,
ndavydova11@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-2362-3724>.

² доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільного права та процесу,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
marija_mendzhul@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0002-3893-4402>.

закон, визначили такі напрями цифровізації освітньої сфери: он-лайн-подача документів для вступу в заклад освіти; віднесення інформаційно-комунікаційна компетентності до ключових компетентностей; залучення інформаційно-комунікативних технологій у навчальний процес у формі активізації дистанційної форми навчання; розширення методології навчання через появу методів кахут та освітній хакатон; відкритість та загальнодоступність інформації про діяльність закладів освіти на вебсайтах; бенчмаркінг та рейтингування закладів освіти; формування та прозорість державних електронних баз з питань освіти; запровадження електронного документообігу, застосування інформаційно-аналітичної системи «Навчання»; використання електронного кабінету здобувача освіти та викладача; електронні бібліотечні фонди; боротьба з академічним плагіатом; онлайн-репозитарій; застосування штучного інтелекту в освіті. Застосування інформаційних технологій може покращити рівень освіти та підтримувати рівновагу між залученням досягнень науки і техніки, з одного боку, та людського персоналу — з іншого, до процесу навчання. Інформаційно-комунікаційні технології та застосування штучного інтелекту в недалекому майбутньому не замінить людину-викладача, але істотно змінить акценти в освітньому процесі.

Ключові слова: освітнє право, правове регулювання, цифровізація, ІТ-право, цивільне право, штучний інтелект.

Цифровізація (діджиталізація) та інформатизація суспільного життя є вже сталим неминучим процесом, який у майбутньому може бути тільки інтенсифіковано. Усепроникність ІТ свідчить про потребу дослідження правового регулювання цього процесу. На думку Р. О. Стефанчука, процес цифровізації життя людини відбувається за такою схемою: цифровізація людини — цифровізація суспільних відносин. Результатом цифровізації людини повинно стати створення нового модулю учасника суспільних відносин — електронної (цифрової) особи. Особливу роль при цьому потрібно відвести визначенню правового статусу роботів і штучного інтелекту, встановленню правових наслідків їх включення до суспільних відносин. Цифровізація суспільних відносин матиме більш широкий характер та охоплюватиме питання, пов'язані з технологією запровадження низки юридичних ботів як персональних юридичних радників кожного учасника цивільних правовідносин з метою молекулізування, логізації, впорядкування та математизування низки найбільш типових і важливих суспільних відносин, юридичних процесів і процедур [1, с. 38]. Коментуючи думку Р. О. Стефанчука, слід зазначити, що процес цифровізації людини і процес цифровізації суспільних відносин не завжди проходять у хронологічній послідовності, а можуть відбуватися одночасно, або цифровізація суспільства передре цифровізації людини.

Цифровізація суспільних відносин пов'язана з новими умовами розвитку інформаційних технологій, досягненнями сучасної науки й техніки,

перетворенням інформації у найдорожчий товар. Результатом цифровізації чи диджиталізації стала трансформація суспільства, основою якого є глобальна мережа «Інтернет».

Упорядкувати відносини інформаційного суспільства можливо двома шляхами:

- 1) за допомогою ІТ-засобів (самих технологій);
- 2) за допомогою правового регулювання, що й зумовлює актуальність дослідження категорії «ІТ-право» [2, с. 19].

ІТ суттєво змінюють життя людини, а отже, й відповідні суспільні відносини. Це означає, що право зі своїм складним і подекуди інертним та недосконалим інструментарієм повинно відповідати викликам суспільства і забезпечувати права й охоронювані законом інтереси. Комплексна галузь «ІТ-право» активно розвивається в Україні та у світі.

Підручники та монографії включають широке коло питань, але жоден не охоплює специфіку освітньої сфери. Підручник за редакцією Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової містить такі розділи: інформаційне суспільство, соціальне управління та ІТ, інформаційні технології та право, інформаційна безпека та ІТ-сфера, ІТ-альтернатива правовому регулюванню, джерела правового регулювання в ІТ-сфері та їхнє застосування, ІТ та правосуб'єктність, специфічні об'єкти права в ІТ-сфері, віртуальна власність, електронна комерція, електронні закупівлі (тендери), кредитування та ІТ, піратство та інтернет, правові наслідки порушень у сфері ІТ, ІТ та сімейні відносини, ІТ та спадкування, судова практика ЄС у сфері ІТ: окремі категорії справ, ІТ та нотаріат [3].

У підручнику за редакцією О. С. Яворської, крім загальних питань ІТ-права, розглядаються деякі специфічні сфери, зокрема інтернет-рекламу та особливості застосування ІТ-технологій у будівництві [4]. У посібнику за редакцією Т. В. Бачинського зроблено акцент на дослідженні ІТ-бізнесу, регулюванні електронної комерції та відносин у соціальних мережах [5]. Низка монографій взагалі уникає розгляду специфіки ІТ-відносин в окремих сферах людської життєдіяльності, обмежуючись лише загальними темами, такими як: ІТ-право з погляду цивілізаційного та концептного підходів, загальні засади юридичного забезпечення ІТ-відносин у сфері приватного права, характеристика ІТ-права, сфера його дії та структура, ІТ-право і громадянське суспільство тощо [6; 7] — або зосереджуються на окремих сферах, куди проникають інформаційні інноваційні технології, наприклад, сфера охорони здоров'я [8]. Окремі короткі замальовки з теми інформатизації освіти були в збірниках тез конференцій «ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні», які проводилися у Національному університеті «Львівська політехніка» в 2016, 2017, 2018 роках: І. Ю. Хомишин «Сучасні інформаційні технології в освіті», У. М. Парпан «Інформатизація — сучасна тенденція розвитку освіти», І. І. Капуш «Інформатизація освіти України у площині світового інформаційного простору», М. І. Легенький «ІТ-забезпечення реформування освітньої галузі» [9]. Одним з останніх наукових досліджень правового регулювання впливу інформаційних технологій на освітню сферу є дисертація І. І. Капуш «Адміністративно-правове регулювання інформатизації у сфері освіти», захищена в

2021 р. IT-забезпечення діяльності університету [10] цікавить широке коло спеціалістів, включаючи бібліотекарів, технічних працівників, інженерів та юристів. Слід констатувати, що сфера освіти теж має свою специфіку в контексті цифровізації, що потребує окремого аналізу з погляду правового регулювання.

Можна виділити декілька напрямів цифровізації освіти, кожен з яких вже отримав чи очікує на нормативно-правове регулювання. Вплив IT починається ще до наказу про зарахування до складу студентів, коли абітурієнт подає онлайн-пакет документів в особистому кабінеті. Згідно з п. П.2 Порядку подання та розгляду заяв в електронній формі на участь у конкурсному відборі до закладів вищої (фахової передвищої) освіти України в 2020 році [11] для подання електронних заяв вступник реєструє особистий електронний кабінет на вебсайті <https://ez.osvitavsiv.org.ua> або, у випадку запровадження такої можливості, на Єдиному державному вебпорталі електронних послуг за адресою: <https://diia.gov.ua>. Широко застосована онлайн-система «Абітурієнт» забезпечує інформаційно-аналітичну підтримку процесів управління претендентами та вступниками й автоматизує діяльність департаменту доуніверситетської освіти, центральної приймальної комісії, відбіркових та приймальних комісій структурних підрозділів вищого навчального закладу.

На підтвердження збільшення ролі інтернету та IT-технологій у житті всіх і кожного можна навести ст. 12 Закону України «Про освіту» [12], яка відносить серед інших інформаційно-комунікаційну компетентність до ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Відповідно до п. 18 Державного стандарту базової середньої освіти [13] метою інформатичної освітньої галузі є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти й технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Реалізація сучасних освітніх трендів глобалізації та технологізації неможлива без застосування сучасних електронних засобів навчання, що передбачають високий рівень індивідуалізації освітньої діяльності студента. Потребує переосмислення правове регулювання онлайн-освіти, оскільки вона породжує низку питань, невідомих традиційній формі освіти. Поширення інформаційно-комунікаційних технологій призвело до появи нового масиву правових питань захисту інтелектуальної власності, прайвезі, свободи слова, авторського права викладача на навчальні матеріали, розміщені в мережі «Інтернет», контролю за плагіатом, питання контролю за якістю знань, питання взаємовідносин з організаціями, що забезпечують технічну підтримку дистанційного навчання. Ці виклики змушують адміністрацію університету переглянути внутрішні правила поведінки студентів, правила академічної доброчесності, норми права інтелектуальної власності, правила поширення навчальних матеріалів. Активізація використання інтернету та дистанційної форми навчання створила потенційну можливість залучення інституції вищої освіти до правових спорів з іншою країною, навіть якщо заклад освіти не має фізичного представництва в

іншій країні, але відкрив там програму дистанційного навчання. Правове регулювання в реальному світі пов'язане з національним режимом, тоді як цифрове середовище не знає кордонів.

Комп'ютерні технології відчутно вплинули на правове регулювання відносин у сфері вищої освіти: відео-уроки та надсилання виконаних завдань поштою перетворилися на повноцінне онлайн-навчання дистанційної форми [14]. Набувають популярності масові відкриті онлайн-курси (*Massive open online course* (МООС)), які є безоплатними і відкритими через інтернет для всіх, хто бажає, незалежно від країни походження та країни перебування, незалежно від рівня професійної підготовки (від початківців до професійних фахівців), незалежно від сфери знань. У світі існує низка МООС, серед яких слід назвати *Coursera*, *EdX*, *Udacity*, *The Open University*, *Khan Academy*. Беззаперечним лідером на цьому ринку є Coursera, статистичні дані якої засвідчують масову зацікавленість: станом на листопад 2020 року зареєстровано 62 млн користувачів, 5 288 курсів від 229 партнерів [15]. В Україні піонером масових відкритих онлайн-курсів став Іван Примаченко, викладач Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який провів у 2013 році перший онлайн-курс із бренд-менеджменту та зібрав 9 тисяч учасників. Отримавши позитивний досвід, Іван Примаченко разом з Олексієм Молчановським створили в 2014 році платформу масових відкритих онлайн-курсів *Prometheus* — перший та наймасштабніший проект сучасної освіти для всіх бажаючих українською мовою. Пізніше на ринку онлайн-освіти українською мовою з'явилися такі платформи: *Edera*, Відкритий університет Майдану, *Duolingo*, *Eduget*.

Правові засади онлайн-освіти закладені у ст. 9 Закону України «Про освіту», відповідно до якої основними формами здобуття освіти є:

- інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві));
- дуальна.

Хоча дистанційну форму навчання було передбачено ще в п. 6.1 наказу Міністерства освіти і науки України (МОН України) від 2 червня 1993 р. № 161 «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» (втратив чинність згідно з наказом МОН України від 13 листопада 2014 р. № 1310), в Україні дистанційна форма, на жаль, не набула належного розвитку: хоча багато закладів вищої освіти проголосили запровадження цієї форми навчання, насправді приклади її застосування до нещодавнього часу були поодинокими. Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається переважно за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій (п. 1.2 Положення про дистанційне навчання [16]).

Онлайн-курси активізувалися в сучасних умовах, зважаючи на пандемію, яка охопила світ у 2020 році. Як і будь-яке явище, онлайн-освіта має свої переваги та недоліки. До переваг належать:

- можливість доступу до лекцій найкращих викладачів світу;
- економія бюджету на фонді заробітної плати, оскільки достатньо одного викладача для охоплення необмеженої кількості студентів;
- фінансова доступність всім прошаркам населення;
- можливість будувати індивідуальну траєкторію навчання з власним гнучким графіком занять;
- економія часу на дорогу до закладу освіти та у зворотному напрямку;
- відсутність необхідності фізичної присутності на заняттях;
- більш демократичний зв'язок між викладачем і студентом, побудова студенто-центрованої парадигми освіти;
- доступність інформації в будь-який час;
- виключення суб'єктивного сприйняття особи студенти та його знань та умінь.

До недоліків слід віднести:

- відсутність особистого контакту з викладачем та студентами, що дозволяє підвищити ефективність засвоєння матеріалу;
- непридатність для дитячої аудиторії, яка в силу недостатньої психоемоційної зрілості здатна вчитися дистанційно;
- проблеми із самомотивацією студентів;
- недостатня кількість вузько спеціалізованих матеріалів, оскільки більшість курсів початкового рівня орієнтовані на охоплення якомога ширшої аудиторії;
- обмеженість комунікаційного каналу між викладачем та аудиторією, тобто передача лише вербальної інформації, поза увагою залишаються емоції, мова тіла, зовнішній вигляд.

Необхідним складником сучасного закладу освіти є наявність у всіх суб'єктів навчання необхідного для комунікацій інструментарію не лише в межах аудиторії, а й у єдиному інформаційному середовищі для розміщення навчально-методичних матеріалів та взаємодії з ними, управління освітнім процесом. Існують численні онлайн-ресурси для підвищення ефективності онлайн-навчання, зокрема: *Mentimeter*, *Weschool*, *Kahoot*, *Google Forms*, *Schoology*, *Classlink*, *Seesaw* та чимало інших. Лідером для українського онлайн-освітнього середовища, беззаперечно, є платформа *Moodle*, до функціоналу якої входить розміщення матеріалів онлайн, проведення лекцій та семінарів в реальному часі або перегляд відео записів, прийняття іспитів та заліків. Платформа може забезпечує самостійну реєстрацію користувачів та самостійний запис на доступні курси чи програми. Застосовується для забезпечення навчального процесу як студентів академічних програм, так і слухачів неакадемічних програм та курсів, які займаються самоосвітою або освітою впродовж життя. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про вищу освіту» [17] державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципі сприяння сталому розвитку суспільства шляхом

підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя.

Цифровізація освіти торкнулась також методів викладання. Серед видів викладацької діяльності профільний закон про освіту згадує лише лекцію, семінар, тренінг, курси, майстер-клас, вебінар (ст. 1 Закону України «Про освіту»). Згідно зі ст. 50 Закону України «Про вищу освіту» основними видами навчальних занять у закладах вищої освіти є лекція, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація. Сучасні викладачі активно застосовують нову методологію навчального процесу: крім традиційних лекційних, семінарських та практичних занять, усе більше місце займають такі інструменти як кахут та освітній хакатон. Кахут — це ігрова навчальна платформа, яка застосовується в школах як освітня технологія; це вікторина з множинними варіантами відповідей, доступні через веббраузер. Освітній хакатон є прикладом проектно-орієнтованого командного навчання. Це конкурсна подія, коли наперед сформовані групи працюють на швидкість над створенням нової ідеї, продукту чи вирішення задачі.

Ще одним напрямом цифровізації сучасного освітнього процесу є відкритість та загальнодоступність ресурсів з інформацією про діяльність закладів освіти, що забезпечується оприлюдненням такої інформації на вебсайтах. Ст. 30 Закону України «Про освіту» містить перелік документів, доступ до яких повинен забезпечуватися закладами освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності. Вебсистема закладу освіти є розгалуженою інформаційною системою, що відображає його діяльність в інтернет-просторі через відповідний вебконтент. Вебсистема відіграє важливу роль у різних сферах діяльності університету, зокрема підтриманні організаційно-методичного забезпечення навчального процесу, наукової роботи, проведенні сучасної інформаційно-рекламної діяльності для залучення нових абітурієнтів, науково-педагогічних працівників, потенційних партнерів. Водночас функціонування вебсистеми має відповідний ефект і на інші сторони діяльності університету: публічність контенту, що відображає реальну діяльність університету, оптимізує і структурує внутрішньоуніверситетські процеси.

Важливим компонентом діяльності закладу освіти в контексті глобалізації є знаходження та співпраця з іноземними партнерами, що, у свою чергу, значною мірою залежить від рівня інформаційно-технічного забезпечення, використання сучасного ІТ-інструментарію для підтримання комунікації (корпоративна електронна пошта, аккаунти у найбільших соціальних мережах, засоби онлайн-спілкування та вебконференцій, «хмарні» технології тощо), широкого представлення власного потенціалу та просування іміджу, електронних засобів навчальної та наукової діяльності (*e-learning* платформа, відкриті онлайн-курси, репозитарій наукових праць тощо).

Бенчмаркінг, зовнішні та внутрішні аудити діяльності університету також відбуваються за рахунок використання інформаційних технологій. Бенчмаркінг, або процес пошуку стандартного чи еталонного закладу освіти з метою порівняння із власним та переймання його найкращих

методів роботи, дозволяє виявити сфери діяльності, що потребують удосконалення або реформування. Інформаційно-аналітичні системи організації участі закладу вищої освіти в зовнішніх рейтингах, опитуваннях, незалежних аудитах діяльності університету, процедурах бенчмаркінгу дозволяють адміністрації оцінювати поточний стан діяльності університету і є додатковими джерелами інформації про загальноосвітні стандарти якості вищої освіти й освітньої діяльності. Боротьба за присутність та місце в міжнародних рейтингах університетів вже давно набула широкомасштабного явища у сфері освіти, оскільки від цього залежить чимало правових питань, зокрема отримання статусу дослідницького університету (ст. 30 Закону України «Про вищу освіту»), підвищення привабливості для абітурієнтів, що, в свою чергу безпосередньо впливає на фінансовий стан закладу освіти. Існує чотири міжнародні загально визнані рейтинги університетів: Академічний рейтинг світових університетів (т.зв. Шанхайським рейтингом), *QS World University Rankings*, Таймс-Томсон Рейтерс та Вебометрікс [18, с. 7]. Система аудиту та рейтингування є інструментами прийняття управлінських рішень та вимірювання якості вищої освіти та освітньої діяльності.

Ще одним напрямом цифровізації освіти є створення та управління цифровими базами даних з освітніх питань. Ст. 64 Закону України «Про освіту» відносить до повноважень центрального органу виконавчої влади у сфері освіти й науки забезпечення функціонування Єдиної державної електронної бази з питань освіти та інших державних інформаційних систем освіти. Відповідно до п. І.4 Положення Про Єдину державну електронну базу з питань освіти [19] обов'язковими складовими Єдиної державної електронної бази з питань освіти є Реєстр суб'єктів освітньої діяльності, Реєстр документів про освіту, Реєстр сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання та Реєстр студентських (учнівських) квитків. Крім того існують Реєстр здобувачів освіти, Реєстр педагогічних працівників, Реєстр сертифікатів педагогічних працівників. Перелік та обсяг відомостей, що містять реєстри, та порядок їх ведення встановлюються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки. Передбачений безоплатний і вільний доступ у форматі відкритих даних до інформації, що міститься в зазначеній базі, за винятком інформації з обмеженим доступом та персональних даних.

Централізований збір освітньої інформації торкнувся також перевірки знань здобувачів освіти, зокрема запроваджено такі види випробувань: зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО), Єдине фахове вступне випробування при вступі на правничу магістратуру (ЄФВВ), Єдиний вступний іспит (ЄВІ), Єдиний державний кваліфікаційний іспит (ЄДКІ). Тестування разом із залученням інформаційних технологій має настільки широке застосування, що здійснює не тільки функцію контролю засвоєння знань, а також інші функції, наприклад, профорієнтацію. Профорієнтаційна робота з учнями та вже сформованими спеціалістами, які хочуть змінити сферу діяльності в силу різних причин, також відбувається із залученням ІТ. Проведення психологічного тестування для з'ясування напряму професійної підготовки дозволяє вчасно виявити схильності та уподобання фізичної особи.

Важливим аспектом інформатизації освітнього процесу є ефективне та якісне здійснення документованих процедур, а саме: встановлення єдиного порядку документування управлінської інформації, оптимізація процесів діловодства та ефективне впровадження електронного документообігу, що передбачено Законом України від 22 травня 2003 р. «Про електронні документи та електронний документообіг» [20].

Багато закладів освіти користується інформаційно-аналітичною системою «Навчання», яка забезпечує підтримку процесів планування та організації навчального процесу для всіх категорій осіб, які навчаються, та автоматизує діяльність структур управління і кафедр вищого навчального закладу. Ця система може включати навчальні плани; розрахунок обсягів навчальної роботи кафедр; розподіл обсягів навчальної роботи кафедри щодо викладачів; картки персонального обліку виконання навчальної роботи на умовах погодинної оплати; накази на виконання навчальної роботи на умовах погодинної оплати; диспетчер зайнятості аудиторій, викладачів та навчальних груп, робочі програми навчальної дисципліни [10, с. 35].

Бібліотечна система закладу освіти повинна бути автоматизована задля онлайн-замовлення літератури, перегляду персонального електронного формуляра користувача, тематичних класифікаторів, забезпечення можливості доступу до повнотекстових електронних видань, онлайн-перегляду статистики завантажень та книговидачі документів, формування списку джерел із можливістю надіслати на власну електронну скриньку, збереження в текстовому форматі або друку.

Одним з напрямів диджиталізації освіти є активне поширення онлайн-сервісів перевірки наукових (творчих) результатів на плагіат, наприклад, *Unicheck, Strike Plagiarism, Advego Plagiatus, Content Watch*. Відповідно до ч. 6 ст. 69 Закону України «Про вищу освіту» заклади вищої освіти та наукові установи здійснюють заходи із запобігання *академічному плагіату*, тобто оприлюднення результатів інтелектуальної діяльності без вказівки на використання результатів інших авторів. Однією з основних ознак сучасного університету є наявність відкритих електронних освітніх та наукових ресурсів — інституційних репозитаріїв [21], мета яких забезпечення відкритого доступу до наукових розробок колег та поширення інформації про наукові дослідження.

Новим для правового поля України є врегулювання суспільних відносин з застосування штучного інтелекту. Відповідно до проекту розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 р. № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» штучний інтелект — організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань. Простіше для сприйняття визначення штучного інтелекту пропонує Енциклопедія «Британіка» [22]: це здатність цифрового

комп'ютера або керованого комп'ютером робота виконувати завдання, які зазвичай асоціюють із розумними істотами.

Штучний інтелект неминуче займає своє місце у сфері освіти. Про важливість штучного інтелекту в освітній сфері свідчить той факт, що в проєкті вказаного розпорядження Кабінету Міністрів України серед восьми ключових напрямів державної політики у сфері штучного інтелекту освіта стоїть на першому місці. У Концепції зроблено пропозиції щодо необхідних змін в освіті для підготовки достатньої кількості конкурентоздатних фахівців у сфері штучного інтелекту. Не менш важливим є зворотний вплив — як можна застосовувати штучний інтелект для удосконалення системи освіти, що вже успішно відбувається у США та країнах Західної Європи. Роботів можна запрограмувати для моніторингу освітнього діловодства, наприклад, для збирання виконаних завдань, попередження батьків та опікунів про академічні проблеми студента, та оперативного надання результатів перевірок. Крім перевірки тестових завдань, штучний інтелект може бути натренований оцінювати письмові завдання у формі есе, вирішення казусу чи підготовки проєкту документа. Усі ці елементи звільняють вчителя, викладача від монотонної роботи, вивільняючи час для новаторської, творчої та креативної роботи, яка поки не під силу комп'ютеру.

Сучасний тренд персоналізації освіти та застосування штучного інтелекту є взаємопов'язаними процеси. *Big data*, що збирається в закладах освіти, дозволяє аналізувати та визначити найефективніші методи навчання, виявляти прогалини в знаннях конкретної особи, розробляти індивідуальну навчальну траєкторію. Нагальною потребою є диференціація студентів та надання кожному завдань, корелюючих його знанням та кваліфікації.

Висновки. ІТ-технології займають первинне місце в освітній реформі, що наразі відбувається в Україні. Гіперінформатизація створює нові виклики для освітньої сфери, навчальний процес все більше переходить з традиційного формату в цифрову площину, що потребує відповідного нормативно-правового регулювання. Сучасне законодавство України, в тому числі рамковий освітній закон, визначили такі напрями цифровізації освітньої сфери: онлайн-подача документів для вступу в заклад освіти; віднесення інформаційно-комунікаційна компетентності до ключових компетентностей; залучення інформаційно-комунікативних технологій у навчальний процес як активізація дистанційної форми навчання; розширення методології навчання через появу методів кахут та освітній хакатон; відкритість та загальнодоступність інформації про діяльність закладів освіти на вебсайтах; бенчмаркінг та рейтингування закладів освіти; формування та прозорість державних електронних баз з питань освіти; запровадження електронного документообігу, застосування інформаційно-аналітичної системи «Навчання»; електронні бібліотечні фонди; боротьба з академічним плагіатом; онлайн-репозитарій; застосування штучного інтелекту в освіті.

Застосування інформаційних технологій може покращити рівень освіти та підтримувати рівновагу між залученням досягнень науки і техніки, з одного боку, та людського персоналу — з іншого, до процесу навчання. Інформаційно-комунікаційні технології та застосування штучного

інтелекту в недалекому майбутньому не замінить людину-викладача, але істотно змінить акценти в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Стефанчук Р. О. Інформаційні технології та право: quo vadis? *Право України*. 2018. № 1. С. 30–50.
2. Харитонов Є., Харитонova О. Сутність IT-права: пошук парадигми. *Право України*. 2018. № 1. С. 18–29.
3. Харитонов С. О., Харитонova О. І. IT-право: теорія та практика. Вид. 2-ге. Одеса : Фенікс, 2019. 472 с.
4. IT право / за заг. ред. О. С. Яворської. Львів : Левада, 2017. 470 с.
5. Основи IT-права / за заг. ред Т. В. Бачинського. 3-те вид. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 244 с.
6. IT-право: поняття та сутність / за ред. О. І. Харитонові, Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2017. 316 с.
7. IT-право та інформаційна безпека / за ред. О. І. Харитонові, Є. О. Харитонova. Одеса : Фенікс, 2017. 176 с.
8. Четверте покоління прав людини: особливості правового регулювання, проблеми та перспективи розвитку в сфері охорони здоров'я / за заг. ред. С. Б. Булеци, М. В. Менджул. Ужгород : Говерла, 2020. 444 с.
9. IT право : проблеми і перспективи розвитку в Україні (матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції). *Асоціація докторів філософії України*. URL : <https://bit.ly/3roBLO8>.
10. IT-забезпечення діяльності інноваційного університету: досвід українського вишу / за заг. ред. А. В. Васильєва. Суми : Сумський державний університет, 2016. 173 с.
11. Про затвердження Порядку подання та розгляду заяв в електронній формі на участь у конкурсному відборі до закладів вищої (фахової передвищої) освіти України в 2020 році. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.04.2020 р. № 482. *Офіційний вісник України*. 2020. № 48 (23.06.2020). Ст. 1524.
12. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
13. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898. *Офіційний вісник України*. 2020. № 81 (16.10.2020). Ст. 2615.
14. Brown D. C., Przybylszy J. R., Tronble K. R. Legal Issues in Distance Education: National Association of College and University Attorneys, 2007.
15. Coursera. URL : <https://www.coursera.org/>.
16. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466. *Офіційний вісник України*. 2013. № 36. Ст. 1288.
17. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556–VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
18. Давидова Н. О. Правовий статус учасників відносин у сфері освіти в США і перспективи його імплементації в освітню систему України (цивільно-правовий аспект). Київ : Ліра-К, 2016. 532 с.
19. Про затвердження Положення про Єдину державну електронну базу з питань освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 р. № 620. *Офіційний вісник України*. 2018. № 84 (02.11.2018). Ст. 2790.

20. Про електронні документи та електронний документообіг. Закон України від 22.05.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
21. Положення про Національний репозитарій академічних текстів. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 р. № 541. *Офіційний вісник України*. 2017. № 61 (04.08.2017). Ст. 1874.
22. *Copeland B. J.* Artificial intelligence. *Encyclopædia Britannica*. URL : <https://bit.ly/36NFpI1>.

Надійшла до редакції 12.12.2020

Nataliya DAVYDOVA

F. H. Burchak Scientific and Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Marija MENDZHUL

Uzhhorod National University

Legal Regulation of Digitalization as a Vector for Private Law Development on the Example of Educational Relations

The digital transformation of society and the legal regulation of informatization in the field of education are investigated. Modern information and communication technologies are an integral part of every business and entity; they are used in every field of human activity, where education is no exception. Informatization of education is a rather complex modern trend associated with the introduction into the educational process of various information tools based on microprocessors, as well as electronic products and new pedagogical technologies based on the use of information and communication technologies for learning. There are several areas of digitalization of education, each of which has already received or is waiting for legal regulation. IT technologies are at the forefront of the ongoing educational reform in Ukraine. Modern legislation of Ukraine and, in particular, the framework education law have defined the following areas of digitalization of the educational sphere: online submission of documents for admission to educational institutions; attribution of information and communication competence to key competences; involvement of information and communication technologies in the educational process in the form of activation of distance learning; expansion of teaching methodology due to the emergence of Kahoot methods and educational Hackathon; transparency and general availability of information about the activities of educational institutions on websites; benchmarking and rating of educational institutions; formation and transparency of state electronic databases on education; introduction of electronic document management, application of information-analytical system "Training"; use of the online account for students and teachers; electronic library funds; fight against academic plagiarism; online repository; the use of artificial intelligence in education. The use of information technology can improve the level of education and maintain a balance between the involvement of science and technology, on the one hand, and human resources, on the other, in the learning process. Information and communication technologies and the use of artificial intelligence in the near future will not replace in person teaching, but will significantly change the emphasis in the educational process.

Keywords: *education law, legal regulation, digitalization, IT-law, civil law, artificial intelligence.*